

धडा 1 पाठ

ओळख

प्रकाश : आई, जरा इकडे ये.
आई : काय बाळ?
प्रकाश : हे बघ, हे माझे मित्र उमेश शर्मा आहेत.
उमेश : नमस्कार मावशी.
आई : नमस्कार. बसा, अहो, हे बघा प्रकाशचे मित्र उमेश शर्मा.
प्रकाश : आई तू बस न.
बाबा : बसा, बसा. नमस्कार, तुम्ही शर्मा म्हणजे दिल्लीचे का?
उमेश : नाही, मी अलाहाबादचा.
बाबा : वा! वा! तीर्थक्षेत्र आहे ते! त्रिवेणी संगम!
उमेश : तुमचं मूळ गाव कोणतं? पुणंच का?
आई : नाही, आम्ही कोल्हापूरचे. तेही तीर्थक्षेत्र आहे.
शांता : आजोबा, आजोबा, ही पहा, माझी नवी बाहुली!
उमेश : ही कोण छोटुकली?
बाबा : ही माझी नात. वा! छान आहे तुझी बाहुली.
उमेश : तुझं नाव काय बाळ?
शांता : शांता
बाबा : अगं पूर्ण नाव सांग.
शांता : माझं नाव शांता प्रकाश जोशी आहे.
उमेश : आणि तुझ्या बाहुलीचं नाव काय?
शांता : गीता, अं हं! माझ्या बाहुलीचं नाव गीता आहे.
उमेश : शाब्बास, हा घे खाऊ.

परिचय

प्रकाश : माँ. जरा यहाँ आओ।
माँ : क्या (है) बेटा?
प्रकाश : ये देखो, ये मेरे मित्र उमेश शर्मा हैं।
उमेश : नमस्ते मौसी।
माँ : नमस्कार। बैठिए अजी देखिए, ये हैं प्रकाश के मित्र उमेश शर्मा।
प्रकाश : माँ, तुम बैठो न!
बाबा : बैठिए, बैठिए। नमस्कार, आप शर्मा! मतलब दिल्ली के हैं क्या?
उमेश : नहीं, मैं इलाहाबाद का हूँ।
बाबा : बहुत खूब! तीर्थस्थान है वह तो! त्रिवेणी संगम है।
उमेश : आपका जन्म स्थान कौन सा है? पुणे ही क्या?
माँ : नहीं, हम कोल्हापूर के हैं। वह भी तीर्थस्थान है।
शांता : दादाजी, दादाजी, यह देखिए, मेरी नई गुड़िया!
उमेश : यह छुटकी कौन है?
बाबा : यह मेरी पोती है। वाह! तुम्हारी गुड़िया बहुत अच्छी है।
उमेश : तुम्हारा नाम क्या है बिटिया?
शांता : शांता।
बाबा : अरे, अपना पूरा नाम बताओ।
शांता : मेरा नाम शांता प्रकाश जोशी है।
उमेश : और तुम्हारी गुड़िया का नाम क्या है?
शांता : गीता, अं हं! मेरी गुड़िया का नाम गीता है।

प्रकाश : उमेश, ही माझी बायको रेखा.
 उमेश : नमस्कार रेखावहिनी. वहिनी
 कुठल्या आहेत?
 प्रकाश : ही पुण्याचीच आहे.
 रेखा : नमस्कार! हे घ्या पाणी.
 बाबा : हे काय फक्त पाणीच?
 पाण्याबरोबर काही चहाबिहा?
 रेखा : वा,वा आहे ना! चहा, बटाटेवडे
 आणि चिवडा आहे. बाबा, तुम्ही दूध
 घ्या.
 बाबा : बरं. ठीक आहे. आण. दूधच दे.
 बाळ, हे महाराष्ट्राचे प्रसिद्ध
 खाद्यपदार्थ आहेत. अरे प्रकाश, तू ही
 घे न।
 प्रकाश: हो, हो बाबा.
 उमेश : बटाटेवडे आणि चिवडा खूप छान
 आहे.

उमेश : शाबाश, यह लो मिठाई।
 प्रकाश : उमेश, यह मेरी पत्नी रेखा है।
 उमेश : नमस्ते रेखाभाभी। भाभीजी कहाँ
 की हैं?
 प्रकाश : ये पुणे की ही हैं।
 रेखा : नमस्ते! ये पानी लीजिए।
 बाबा : ये क्या सिर्फ पानी ही? पानी के
 साथ कुछ चायवाय?
 रेखा : हाँ, हाँ, है न! चाय, बटाटेबड़े और
 चिवड़ा है। आप दूध लीजिए बाबा।
 बाबा : अच्छा। ठीक है। लाओ। दूध ही दे
 दो। बेटे, ये महाराष्ट्र के प्रसिद्ध खाद्य
 पदार्थ हैं। अरे प्रकाश, तुम भी लो न!
 प्रकाश : हाँ, हाँ बाबा.
 उमेश : बटाटेबड़े और चिवड़ा बहुत
 बढ़िया हैं।

शब्दार्थ:

ओळख	परिचय	आई	माँ
जरा	थोड़ा, ज़रा	इकडे	इधर, यहाँ
ये	आओ	काय	क्या
बाळ	बेटा	हे	यह
बघ	देखो	हे	ये
माझे	मेरे	मित्र	दोस्त
नमस्कार	नमस्कार, नमस्ते	मावशी	मौसी
बसा	बैठिए	अहो	अजी
तुम्ही	आप	म्हणजे	मतलब, यानि
का	क्या	नाही	नहीं
मी	मैं	तीर्थक्षेत्र	तीर्थक्षेत्र, तीर्थस्थान
आहे	है	ते	वह
त्रिवेणीसंगम	तीन नदियोंका संगम	तुमचं	आप का
मूळ गाव	जन्म स्थान	कोणतं	कौनसा
आजोबा	दादाजी/नानाजी	ही	यह

पहा	देखिए	माझी	मेरी
नवी	नई	बाहुली	गुड़िया
कोण	कौन	छोटुकली	छुटकी
नात	पोती/नातिन	वा	वाह
छान	खुबसूरत, सुंदर	तुझी	तुम्हारी
तुझं	तुम्हारा	नाव	नाम
अगं	अरे	पूर्ण	पूर्ण, पूरा
सांग	बताओ	माझे/माझं	मेरा
आणि	और	तुझ्या	तुम्हारी, तुम्हारा
माझ्या	मेरी	शाब्बास	शाबाश
हा	यह	घे	लो
खाऊ	मिठाई		
वहिनी	भाभी	बायको	पत्नी
पाणीच	पानीही	कुठल्या	कहाँ की
फक्त	सिर्फ	घ्या	लीजिए
चहाबिहा	चाय-वाय	पाणी	पानी
बाबा	पिताजी के लिए संबोधन	वा, वा	हाँ, हाँ
बरं	अच्छा	दूध	दूध
दे	दो	ठीक आहे	ठीक है
हो, हो	हाँ, हाँ	तू ही	तुम भी
छान	अच्छा	खूप	बहुत

अभ्यास

- I नीचे दिए गए प्रश्नों के उत्तर दीजिए।
- 1) प्रकाशचे मित्र कोण आहेत?
 - 2) उमेश शर्मा कुठले आहेत?
 - 3) शांताच्या बाहुलीचं नाव काय आहे?
 - 4) रेखावहिनी कुठल्या आहेत?
 - 5) महाराष्ट्राचे प्रसिद्ध खाद्यपदार्थ कोणते आहेत?
- II नीचे दिए गए वाक्यों का अभ्यास कीजिए।
- 1) माझं नाव उमेश आहे.
आहे.
उमेश आहे.
नाव उमेश आहे.
 - 2) हे प्रकाशचे मित्र उमेश शर्मा आहेत.
आहेत.
उमेश शर्मा आहेत.
मित्र उमेश शर्मा आहेत.

माझं नाव उमेश आहे.

प्रकाशचे मित्र उमेश शर्मा आहेत.
हे प्रकाशचे मित्र उमेश शर्मा आहेत.

- 3) तुझ्या बाहुलीचं नाव काय?
काय?
नाव काय?
बाहुलीचं नाव काय?
तुझ्या बाहुलीचं नाव काय?
- 4) तुमचं मूळ गाव कोणतं?
कोणतं?
गाव कोणतं?
मूळ गाव कोणतं?
तुमचं मूळ गाव कोणतं?
- 5) अगं, पूर्ण नाव सांग.
सांग.
नाव सांग.
पूर्ण नाव सांग.
अगं, पूर्ण नाव सांग.

III उदाहरण के अनुसार वाक्यों में रेखांकित शब्दों के स्थान पर कोष्ठक में दिए गए शब्दों का प्रयोग कर नए वाक्य बनाइए।

उदाहरण: ही/ती आई आहे.
(शांता, बाहुली, सून, नात, बायको)

ही शांता आहे. ती शांता आहे.
ही बाहुली आहे. ती बाहुली आहे.
ही सून आहे. ती सून आहे.
ही नात आहे. ती नात आहे.
ही बायको आहे. ती बायको आहे.

- 1) हा/तो मित्र आहे. 2) हे/ते गाव आहे.
(भाऊ, खाऊ, वडा, चिवडा, चहा, पदार्थ) (तीर्थक्षेत्र, घर)
- 3) हे/ते बाबा आहेत.
(आजोबा, मित्र, खाद्यपदार्थ)

IV कोष्ठक में दिए गए शब्दों में से उपयुक्त शब्द चुनकर वाक्य पूरे कीजिए।

- 1) हा माझा आहे. (आजोबा, मित्र, आई)
2) ही माझी आहे. (मित्र, आई, आजोबा)
3) ही माझी आहे. (मित्र, बाहुली, आजोबा)
4) ही माझी आहे. (आजोबा, बायको, मित्र)

V कोष्ठक में दिए गए शब्दों में से उपयुक्त शब्द चुनकर वाक्य पूरे कीजिए।

[पूर्ण, मूल, नवी]

- 1) तुझी बाहुली आहे. 2) तुझं नाव काय आहे?
3) तुमचं गाव कोणतं?

VI उदाहरण के अनुसार वाक्य पूरे कीजिए।

1. उदाहरण: ही बाहुली ही बाहुली आहे.
1) ही आई 2) हा खाऊ
3) हा बटाटेवडा
2. उदाहरण: ही माझी नात ही माझी नात आहे.
1) ही माझी आई 2) ही माझी बायको

VII उदाहरण के अनुसार दिए गए वाक्यों के प्रश्नवाचक वाक्य बनाइए।

1. उदाहरण: हा खाऊ आहे. हे काय आहे?
1) हा वडा आहे. 2) हा चहा आहे. 3) हा चिवडा आहे.
2. उदाहरण: ही रेखावहिनी आहे. ही कोण आहे?
1) ही नात आहे. 2) ही बाहुली आहे. 3) ही बायको आहे.
3. उदाहरण: हे गाव आहे. हे काय आहे?
1) हे तीर्थक्षेत्र आहे. 2) हे घर आहे.

VIII उदाहरण के अनुसार नीचे दिए गए वाक्यों के प्रश्नवाचक वाक्य बनाइए।

- उदाहरण: माझं नाव प्रकाश आहे. तुमचं नाव काय?
1) माझं नाव उमेश आहे. 2) माझं नाव रेखा आहे.
3) माझं नाव शांता आहे.

IX उदाहरण के अनुसार नीचे दिए गए वाक्यों का परिवर्तन कीजिए।

- उदाहरण: मी उमेश शर्मा. माझं नाव उमेश शर्मा आहे.
1) मी शांता जोशी. 2) मी सचिन तेंडुलकर.
3) मी प्रकाश जोशी.

X उदाहरण के अनुसार नीचे दिए गए प्रत्येक वाक्य से दो-दो वाक्य बनाइए।

- उदाहरण: ही माझी नात शांता. ही माझी नात आहे.
तिचं नाव शांता आहे.
1) ही माझी बायको रेखा. 2) ही माझी आई रमा.

XI नीचे दिए गए प्रश्नों के सही उत्तर से मिलान कीजिए।

- ही कोण? कोल्हापूर

ह्या कोण? दिल्लीचे.
हे कोण आहेत? माझं नाव उमेश आहे.
तुमचं नाव काय? हे माझे बाबा आहेत.
तुमचं गाव कोणतं? ह्या मावशी आहेत.
तुम्ही कुठले? ही माझी नात.

XII उदाहरण के अनुसार दिए गए प्रत्येक जोड़ी वाक्यों के दूसरे वाक्य पूरे कीजिए।

उदाहरण: शांता, तू बस. आजोबा, तुम्ही बसा.
उमेश, तू चहा घे. बाबा, तुम्ही चहा
शांता, तुझं पूर्ण नाव सांग. मावशी, तुमचं पूर्ण नाव
शांता, पाणी आण. मावशी, पाणी
आई, ये. बाबा,

XIII कोष्ठक में से उपयुक्त शब्दों का प्रयोग कर वाक्य पूरे कीजिए।

[आहे, बाहुली, कोण, माझी]

- 1) ही आहे? 2) ही माझी आहे.
3) ही माझी बायको 4) ही नात आहे.

XIV प्रत्येक कॉलम से उपयुक्त शब्द चुनकर जितने हो सकें उतने वाक्य बनाइए।

हा	माझा	बाबा	आहे.
ही	माझी	नात	आहेत.
हे	माझे	बाहुली	
		आई	
		वहिनी	
		खाऊ	
		मित्र	

XV नीचे दिए गए प्रत्येक प्रश्न के तीन-तीन उत्तर कोष्ठक में दिए गए शब्दों में से उपयुक्त शब्द चुनकर पूर्ण वाक्यों में दीजिए।

- 1) ही कोण आहे? [माझी नात, माझे बाबा, माझी आई, माझी मावशी, माझा खाऊ]
2) हे काय आहे? [तीर्थक्षेत्र, गाव, बाहुली, वहिनी, दूध]
3) तुमचं गाव कोणतं? [पुणे, अलाहाबाद, दिल्ली, बाहुली, चिवडा]
4) तुम्ही कुठले? [कोल्हापूरचे, मित्राचे, नाशिकचे, चहाचे, म्हैसूरचे]

XVI कोष्ठक में से उपयुक्त शब्दों का प्रयोग कर वाक्य पूरे कीजिए।

1. [बाहुली, बायको, खाऊ, नात, चिवडा, आई] 2. [आई, मुलगा, मित्र, बाबा, गाव, तीर्थक्षेत्र]

1) ही माझी आहे.	1) हे माझे आहेत.
2) ही माझी आहे.	2) हे माझे आहेत.
3) ही माझी आहे.	3) हे आहे.
4) ही माझी आहे.	4) हे आहे.

XVII कोष्ठक में दिए गए शब्दों के उपयुक्त रूपों का प्रयोग कर वाक्य पूरे कीजिए।

उदाहरण: माझ्या नाव रेखा आहे. (बायको)

माझ्या बायकोचं नाव रेखा आहे.

- 1) माझ्या नाव गीता आहे. (बाहुली)
- 2) माझ्या नाव शांता आहे. (नात)
- 3) माझ्या नाव उमेश आहे. (मित्र)

पढ़िए और समझिए

माझा मित्र

माझं नाव गीता आहे. माझ्या वर्गात एक मुलगा आहे. त्या मुलाचं नाव आहे विनोद. तो माझा इथला एकुलता एक मित्र आहे. आमची शाळा त्याच्या घराजवळच आहे. त्याला एक बहीण आहे. बहिणीचं नाव आहे निशा. निशा कन्याशाळेत जाते. त्याचे वडील डॉक्टर आहेत आणि कवीही आहेत. आई शिक्षिका आहे.

त्यांच्या घरी एक कुत्र्याचं पिल्लू आहे. पिल्लाचं नाव आहे मोती. मोती अगदी आपल्या राजाकुत्र्यासारखाच आहे. त्यांच्या घरी मोतीचा, माझा आणि विनोदचा फोटोही आहे.

शब्दार्थ:

माझ्या	मेरा/मेरी	वर्गात	क्लास में
मुलगा	लड़का	इथला	यहाँ का
एकुलता	इकलौता	शाळा	स्कूल
त्याच्या	उसके	घराजवळ	घर के पास
त्याला	उसकी	बहीण	बहन
त्याचे	उसके	वडील	पिता
त्याची	उसकी	त्यांच्या	उनके
कुत्र्याचं	कुत्ते का	पिल्लू	पिल्ला
अगदी	बिल्कुल	आपल्या	हमारे
राजाकुत्र्यासारखाच	राजा कुत्ते जैसा ही	मोतीचा	मोती का

अभ्यास

I नीचे दिए गए प्रश्नों के उत्तर दीजिए।

- 1) गीताच्या एकुलत्या एका मित्राचं नाव काय आहे?
- 2) गीता आणि विनोद यांची शाळा कुठे आहे?
- 3) विनोदच्या बहिणीचं नाव काय आहे?
- 4) विनोदची आई कोण आहे?
- 5) विनोदच्या घरच्या कुत्र्याच्या पिल्लाचं नाव काय?

II उपयुक्त अक्षर जोडकर शब्द पूरे कीजिए।

- 1) को पू चा
- 2) ती त्र
- 3) ब टे डा
- 4) रे व नी
- 5) पा ब ब

III प्रत्येक शब्द समूह में जो शब्द उस वर्ग का न हो उसे पहचानिए और बताइए।

- 1) नवी, छान, चहा, पूर्ण, मूळ
- 2) दूध, चहा, चिवडा, नवी, बटाटेवडा, पाणी
- 3) बाबा, आई, मावशी, नात, बहीण
- 4) बाबा, मित्र, आई
- 5) अलाहाबाद, कोल्हापूर, तीर्थक्षेत्र, पुणे, दिल्ली

IV उदाहरण के अनुसार नीचे दिए गए दो शब्द-समूहों में से जितने हो सके उतने वाक्यांश बनाइए।

उदाहरण: मूळ गाव, नवी बाहुली

- 1) छान, पूर्ण, छोटुकली, गरम, मूळ, नवी, ग्लासभर, एकुलता
- 2) एक, नात, चहा, शाळा, चिवडा, पाणी, बाहुली, दूध, नाव, कुत्रा, फोटो, गाव, बटाटेवडा

V हिंदी में अनुवाद कीजिए

निलेश माझा मित्र आहे. निलेशचं मूळ गाव नाशिक आहे. अंजली निलेशची बायको आहे. अंजलीही नाशिकचीच आहे. निलेशचे घर माझ्या घराजवळच आहे. माझे आणि निलेशचे वडील एकाच शाळेत शिक्षक आहेत. निलेशचे पूर्ण नाव निलेश शांताराम कुलकर्णी आहे.

VI मराठी में अनुवाद कीजिए

ये मेरे मित्र मोहन हैं। ये उत्तर प्रदेश के रहनेवाले हैं। मोहन एक शिक्षक हैं। ये मोहन की पत्नी सीता हैं। ये शिक्षिका हैं। ये भी उत्तर प्रदेश की हैं।

VII अपने बारे में मराठी में एक छोटा सा अनुच्छेद लिखिए।

टिप्पणियाँ

I इस पाठ में मराठी भाषा के दो प्रकार के वाक्यों का परिचय दिया गया है।

1. उदाहरण:

कोल्हापूर तीर्थस्थान आहे.	कोल्हापूर तीर्थस्थान है।
माझं नाव शांता प्रकाश जोशी आहे.	मेरा नाम शांता प्रकाश जोशी है।
माझ्या बाहुलीचं नाव गीता आहे.	मेरी गुड़िया का नाम गीता है।
बाळ, हे महाराष्ट्रचे प्रसिद्ध खाद्यपदार्थ आहेत.	बेटे, ये महाराष्ट्र के प्रसिद्ध खाद्य पदार्थ है।
वहिनी कुठल्या आहेत?	भाभीजी कहाँ की हैं ?

2. उदाहरण:

आई तू बस न.	माँ, तू (तुम) बैठ (बैठो) ना।
आई, जरा इकडे ये.	माँ, जरा यहाँ आओ।
बसा, बसा.	बैठो, बैठो/बैठिए, बैठिए।
बाबा, तुम्ही दूध घ्या.	बाबा, आप दूध लीजिए।

II उपर्युक्त उदाहरण (1) के वाक्य हिन्दी के 'हूँ, हो, है, तथा हैं' जैसे अस्तिवाचक (योजक क्रियावाले) वाक्यों के समान हैं और उदाहरण (2) के वाक्य हिन्दी के 'आ, आओ, आईए' विधि रूप (आज्ञार्थक) क्रियावाले वाक्यों के समान हैं।

III मराठी की योजक क्रियाएँ 'आहे, आहोत, आहात, आहेत' तथा आहेत' हैं जिन में सिर्फ 'आहे (हूँ/है) तथा 'आहेत' (हैं) का प्रयोग इस पाठ में हुआ है।

IV ध्यान दें कि मराठी में योजक क्रियाएँ होते हुए भी एक उद्देश्य और एक विधेय वाले सब वाक्यों में इन योजक क्रियाओं का प्रयोग अनिवार्य नहीं है। अर्थात् योजक क्रियाओं का प्रयोग ऐच्छिक रूप से शैली के अनुसार होता है।

उदाहरण:	1) हे कोण आहे?	यह कौन है?
	2) हे कोण?	यहा कौन (है)?
	3) हे माझे मूल आहे.	यह मेरा बच्चा है।
	4) हे माझे मूल.	यह मेरा बच्चा (है)।
	5) ही कोण छोटुकली?	यह छुटकी कौन (है)?
	6) ही माझी नात.	यह मेरी पोती (है)।

7) सगळीकडे फुलंच फुलं. सब तरफ फूल ही फूल (हैं)।

V 1(2) के उदाहरण वाक्यों में आज्ञार्थक वाक्यों के एकवचन तथा आदरसूचक एकवचन का परिचय दिया गया है। ध्यान दें कि हिंदी की ही तरह एकवचन में क्रिया का मूलरूप ही आज्ञार्थक क्रिया के रूप में प्रयोग में आता है। आदरसूचक एकवचन तथा सब बहुवचनों में मराठी में प्रत्यय - 'आ'/'आवं' जोड़ा जाता है।

तू बस.	-	तू बैठ।
तुम्ही बसा.	-	तुम बैठो/आप बैठिए।
आपण बसा.	}	आप बैठिए।
आपण बसावं.		

ध्यान दें कि आज्ञार्थक प्रत्यय 'आ' जोड़ने के पहले ए-कारांत तथा ई-कारांत क्रियाओं के रूप 'या' कारांत होते हैं और ऊ-कारांत क्रियाओं के रूप 'उवा' कारांत हो जाते हैं। अर्थात् 'ए' से अंत होनेवाली क्रियाओं में 'ए' का लोप हो जाता है और 'आ' के पहले 'या' जुड़ जाता है।

उदाहरण:

तू दे	-	दे
तुम्ही द्या-	-	दो
आपण द्या	-	आप दीजिए
तू पी	-	तू पी
तुम्ही प्या	-	तुम पीओ
आपण प्या	-	आप पीजिए
तू धू	-	तू धो
तुम्ही धुवा	-	धोओ
आपण धुवा	-	आप धोइए

'आहे' क्रिया एक वचन के लिए प्रयुक्त होता है और 'आहेत' बहुवचन के लिए। आदर सूचक एकवचन के लिए भी 'आहेत' का प्रयोग होता है।

VI मराठी के सर्वनाम निम्न प्रकार के हैं।

	एकवचन	बहुवचन
उत्तम पुरुष	मी (मैं)	आम्ही आपण } (हम)
मध्यम पुरुष	तू (तू)	तुम्ही आपण } (तुम) (आप)
अन्य पुरुष	हा/तो (पु.) ही/ती (स्त्री.) हे/ते (नपुं.)	हे/ते ह्या/त्या ही/ती } (ये/वे)

देखिए कि उत्तम पुरुष के प्रयोग में 'आपण' में वक्ता और श्रोता दोनों सम्मिलित रहते हैं और ध्यान दें कि मध्यम पुरुष के रूप में 'आपण' आदरार्थक है। अन्यपुरुषवाचक हिंदी के

यह, वह, जैसे सर्वनामों में लिंग भेद नहीं होता किंतु मराठी में होता है। अतः सर्वनाम के लिंग से भी संज्ञा का लिंग स्पष्ट हो जाता है।

उदाहरणः

	एकवचन	बहुवचन
(पु.)	हा बटाटेवडा आहे. यह बटाटेवडा है।	हे बटाटेवडे आहेत. ये बटाटेवडे हैं।
(स्त्री.)	ही बाहुली आहे. यह गुड़िया है।	ह्या बाहुल्या आहेत. ये गुड़ियाँ हैं।
(नपुं.)	हे घर आहे. यह घर है।	ही घरं आहेत. ये घर हैं।

VII हिंदी के समान ही मराठी में भी विभक्ति लगने से पहले सर्वनामों के रूपों में कुछ परिवर्तन हो जाता है। जैसे 'मी' (मैं) - 'माझा' (मेरा). मराठी के सब सर्वनामों के साथ संबंधकारक दिखानेवाले षष्ठी विभक्ति 'चा, ची, चे (का, की, के) रूप जोड़े जाते हैं।

सार्वनामिक संबंधसूचक रूप परिवर्तनीय हैं। उनमें संबंधित संज्ञा के लिंग वचन के अनुसार परिवर्तन होता है। ध्यान दें की, अन्यपुरुष पुल्लिंग और नपुंसक लिंग सर्वनाम के सभी रूप एक ही होते हैं।

सार्वनामिक संबंधसूचक विशेषण

	एकवचन				बहुवचन		
उत्तमपुरुष (पु. और स्त्री.)	(पु.)	(स्त्री.)	(नपुं.)	(पु.)	(स्त्री.)	(नपुं.)	
सर्वनाम (ए. व.)	मी (मैं)	माझा (मेरा)	माझी (मेरी)	माझं (माझे)	माझे (मेरे)	माझ्या (मेरी)	
(ब. व.)	आम्ही (हम)	आमचा (हमारा)	आमची (हमारी)	आमचे (आमचं)	आमचे (हमारे)	आमच्या (हमारी)	
	आपण (हम)	आपला (हमारा)	आपली (हमारी)	आपले (आपलं)	आपले (हमारे)	आपल्या आपली (हमारी)	

	एकवचन				बहुवचन		
मध्यमपुरुष (पु. और स्त्री.)	(पु.)	(स्त्री.)	(नपुं.)	(पु.)	(स्त्री.)	(नपुं.)	
सर्वनाम (ए. व.)	तू (तू)	तुझा (तेरा)	तुझी (तेरी)	तुझे (तुझं)	तुझे (तेरे)	तुझ्या तुझी (तेरी)	
(ब. व.)	तुम्ही (तुम)	तुमचा (तुम्हारा)	तुमची (तुम्हारी)	तुमचे (तुमचं)	तुमचे (तुम्हारे)	तुमच्या तुमची (तुम्हारे)	
	आपण (आपकी)	आपला (आपका)	आपली (आपकी)	आपले (आपलं)	आपले (आपके)	आपल्या आपली (आपके)	

ध्यान दें मराठी के उत्तमपुरुष बहुवचन तथा मध्यम पुरुष आदरसूचक एकवचन तथा बहुवचन सर्वनाम 'आपण' के संबंधकारक रूप दिखाने के लिए 'ला' जोड़ा जाता है 'चा' नहीं।

एकवचन

बहुवचन

अन्य पुरुष (पु.)	(पु.)	(स्त्री.)	(नपुं.)	(पु.)	(स्त्री.)	(नपुं.)
सर्वनाम (ए.व.)	हा	ह्याचा	ह्याची	ह्याचे (ह्याचं)	ह्याचे	ह्याच्या ह्याची
	(यह)	(इसका)	(इसकी)	-		(इसके) (इसकी) -
	तो	त्याचा	त्याची	त्याचे (त्याचं)	त्याचे	त्याच्या त्याची
	(वह)	(उसका)	(उसकी)	-		(उसके) (उसकी) -
(ब.व.)	हे	ह्यांचा	ह्यांची	ह्यांचे (ह्यांचं)	ह्यांचे	ह्यांच्या ह्यांची
	(ये)	(इनका)	(इनकी)	-		(इनके) (इनकी) -
	ते	त्यांचा	त्यांची	त्यांचे (त्यांचं)	त्यांचे	त्यांच्या त्यांची
		(उनका)	(उनकी)	-		(उनके) (उनकी) -
(स्त्री.ए.व.)	ही	हिचा	हिची	हिचे (हिचं)	हिचे	हिच्या हिची
	(यह)	(इसका)	(इसकी)	-		(इसके) (इसकी) -
	ती	तिचा	तिची	तिचे (तिचं)	तिचे	तिच्या तिची
	(वह)	(उसका)	(उसकी)	-		(उसके)
(उसकी)	-					
(स्त्री.ब.व.)	ह्या	ह्यांचा	ह्यांची	ह्यांचे (ह्यांचं)	ह्यांचे	ह्यांच्या ह्यांची
	(ये)	इनका	(इनकी)	-		(इनके) (इनकी) -
	त्या	त्यांचा	त्यांची	त्यांचे (त्यांचं)	त्यांचे	त्यांच्या त्यांची
	(वे)	(उनका)	(उनकी)	-		(उनके) (उनकी) -
(नपुंसकलिंग)						
(ए.व.)	हे (यह)	ह्याचा	ह्याची	ह्याचे (ह्याचं)	ह्याचे	ह्याच्या ह्याची
	ते (वह)	त्याचा	त्याची	त्याचे (त्याचे)	त्याचे	त्याच्या त्याची
(ब.व.)	ही	ह्यांचा	ह्यांची	ह्यांचे (ह्यांचं)	ह्यांचे	ह्यांच्या ह्यांची
	ती	त्यांचा	त्यांची	त्यांचे (त्यांचं)	त्यांचे	त्यांच्या त्यांची

समझिए की मराठी में नपुंसकलिंग एकवचन के लिए पुल्लिंग बहुवचन सर्वनाम का ही प्रयोग होता है। नपुंसकलिंग बहुवचन के लिए स्त्रीलिंग एकवचन सर्वनाम का ही प्रयोग होता है।

IX उपर्युक्त टिप्पणियों से आपने यह समझ लिया होगा कि मराठी में तीन लिंग होते हैं - पुल्लिंग, स्त्रीलिंग और नपुंसकलिंग। व्याकरणिक लिंगों और वास्तविक लिंगों यानी पुल्लिंग और स्त्रीलिंग के बीच हिन्दी के समान ही मराठी में भी कोई तार्किक संबंध नहीं होता है।

ध्यान दें कि मराठी में समानार्थक संज्ञाओंका लिंग भी भिन्न हो सकता है।

उदाहरण:

हा अंगठा आहे. (पु.)	यह अँगूठा है।
ही करंगळी आहे. (स्त्री.)	यह कनिष्ठा (छोटी उँगली) है।
हे बोट आहे. (नपुं.)	यह उँगली है।

उत्तम और मध्यम पुरुषों में लिंगानुसार कोई भेद नहीं होता। अन्य पुरुष में ही होता है।

X हिंदी के समान ही मराठी में भी अन्य पुरुष सर्वनाम संकेतात्मक रूप से विशेषण के रूप में भी प्रयुक्त होता है। लेकिन मराठी में लिंगों के आधारपर इनमें भिन्नता होती है।

उदाहरण:

पु. ए. व.	1)	हा मुलगा माझा नातू आहे.	- यह लड़का मेरा पोता है।
पु. ब. व.	2)	हे मुलगे माझे नातू आहेत.	- ये लड़के मेरे पोते हैं।
स्त्री. ए. व.	3)	ही मुलगी माझी नात आहे.	- यह लड़की मेरी पोती है।
स्त्री. ब. व.	4)	ह्या मुली माझ्या नाती आहेत.	- ये लड़कियाँ मेरी पोतियाँ हैं।
नपुं. ए. व.	5)	हे पुस्तक माझे आहे.	- यह पुस्तक मेरी है।
नपुं. ब. व.	6)	ही पुस्तक माझी आहेत.	- ये पुस्तकें मेरी हैं।

XI इस पाठ के वाक्यों में मराठी के तीन प्रश्नवाचक शब्दों का परिचय भी दिया गया है।

उदाहरण:

1)	ही कोण छोटुकली?	- यह छुटकी कौन है?
2)	तुझं नाव काय बाळ?	- तुम्हारा नाम क्या है बेटिया?
3)	तुमचं मूळ गाव कोणतं?	- आपका जन्मस्थान कौनसा है।

हिंदी के समान ही मराठी में मनुष्यों के लिए 'कोण' (कौन) और मनुष्येतर के लिए 'काय' (क्या) का प्रयोग होता है। लेकिन कभी-कभी व्यक्ति के पद या व्यवसाय पूछने के लिए 'काय' (क्या) का प्रयोग होता है।

उदाहरण:

1)	हा कोण आहे?	- यह कौन है? (पुल्लिंग एकवचन)
2)	हा उमेश आहे.	- यह उमेश है। (पुल्लिंग एकवचन)
3)	हे कोण आहेत?	- ये कौन हैं? (पुल्लिंग आदरसूचक)
4)	हे बाबा आहेत.	- ये पिताजी हैं।
5)	हे कोण आहेत?	- ये कौन हैं? (पुल्लिंग बहुवचन)
6)	हे मित्र आहेत.	- ये मित्र हैं।
7)	ही कोण आहे?	- यह कौन है? (स्त्रीलिंग एकवचन)
8)	ही माझी आई आहे.	- यह मेरी माँ है।
9)	ह्या कोण आहेत?	- ये कौन हैं? (स्त्रीलिंग आदरसूचक)

- 10) ह्या मावशी आहेत. - ये मौसी हैं।
 11) ह्या कोण आहेत? - ये कौन है? (स्त्रीलिंग बहुवचन)
 12) ह्या शिक्षिका आहेत. - ये शिक्षिकाएँ हैं।
 13) हे काय आहे? - यह क्या है? (नपुंसकलिंग एकवचन)
 14) हे पुस्तक आहे. - यह पुस्तक है।
 15) ही काय आहेत? - ये क्या हैं? (नपुंसकलिंग बहुवचन)
 16) ही पुस्तकें आहेत. - ये पुस्तकें हैं।
 17) हे काय आहेत? - ये क्या हैं? (पद-व्यवसाय)
 18) हे डॉक्टर आहेत. - ये डॉक्टर हैं।
 19) हे कोणतं पुस्तक आहे? - यह कौनसी पुस्तक है?
 20) हे मराठी पुस्तक आहे. - यह मराठी की पुस्तक है।

XII उपर्युक्त प्रश्नवाचक वाक्यों से यह स्पष्ट होता है कि ऐसे वाक्यों में भी मराठी भाषा में शब्दों के अनुसार सर्वनाम के लिंग भी परिवर्तित होते हैं।

समझिए कि मराठी का प्रश्नवाचक शब्द 'कोणतं' (कौनसा) हिंदी की तरह लिंगवचन के अनुसार 'कोणता - कोणती - कोणते' (कौनसा - कौनसी - कौनसे) बन जाता है।

ध्यान दें कि मराठी में प्राणिवाचक नपुंसक शब्द जैसे मूल (बच्चा), कुटुंब (पत्नी) आदि के संबंध में भी 'कोण' का प्रयोग होता है।

उदाहरण: हे कोण आहे? (नपुंसकलिंग) - यह कौन है?
 हे माझं मूल आहे. (नपुंसकलिंग) - यह मेरा बच्चा है।

XIII पाठ में आए हुए निम्न वाक्यों पर ध्यान दीजिए।

तुमचं मूल गाव कोणतं? - आप का जन्मस्थान कौनसा है?
 पुणंच का? - पुणे ही (है) क्या?

हिंदी में वाक्यों के अंत में 'क्या' शब्द जोड़ने से वे प्रश्नवाचक वाक्य बनते हैं। मराठी में उपर्युक्त वाक्य को प्रश्नवाचक बनाने के लिए 'का' का प्रयोग हुआ है।